

Kort Underretning

Om Eger Sogneskald

i Aggerhuus Stift i Norge.

af

Hans Ström,

§. 1.

Eger er et af de største og folkerigeste Præsteskald i Norge, skiont ikke det videløstiafte, da det kun indbefatter tvende Kirke-Sogne, Hoved Sognet Eger og det lille Annex Sogn Fiskum, som tilsammen strækker sig i Længde fra VSV til ONO, $3\frac{1}{2}$ Mile, og i høieste Brede 2 Mile. Dets Folkemængde er anseelig og bestoed 1769 af 5678 Siæle, nemlig 2672 Mandkion og 3006 Qvindelkion. At Antallet siden den Tid er temmelig forøget, kan sluttes af Communicanterne, som allene i Hoved-Sognet ere i de sidste 10 Aar tilvøxede fra 2610 til 3054, følgelig forøgede med 444 Siæle. En stor Aarsaa til Folkesriaheden er denne, at Iudbyggerne paa nogle Steder for Trælaf Handelen og Gav Nællernes Skyld boe samlede i visse Dorper, saasom Bestfossen af 550 Siæle, Hougfund af henad 400, foruden nogle mindre.

§. 2.

Dets Beliaaenhed er midt imellem de Dyer Bragnes og Stromsøe (tillsammen kaldte Drammen) og Bergstaden Kongsbærg, af hvilke de første ligge 2 Mile nedenfor, og den sidste ligesaa langt ovenfor Hovedkirken, der

Nye Saml. II. B.

D d d d

omtrent

omtrent udgør Middelpuncten af det hele Præstegjeld. Den store Elv Drammen, som løber midt igiennem Hoved-Sognet, giver Indbyggerne megen Næringsring, deels ved Transport til Bergstaden og Jernværkerne, deels ved Træeklasten, som derigiennem nedbringes til Bjerne. Allene af Bøller gaaer aarlig igiennem denne Elv 12 til 16000 Tylster foruden det Sommer, som i dette Præstegjeld skæres til Bræder, hvis Tal i det mindste udgør aarlig 535000. Meget Jernmalin transporteres og igiennem denne Elv fra Vesterlandet eller Christianssand Stift, til Jernværkerne Hassel og Eidsfoss, hvorefter imod Stangjern og andet gødet Arbejde igjen udføres. Det nyelig paa Grændserne af dette Præstegjeld anlagde Koboltværk med sine 200 Arbeidere skal og herigiennem have sin meeste Tilførsel.

§. 3.

Situationen er her som paa de fleste Steder i Landet en Afveksling af Bjerge, Dale og Elver, allene med den Forskiel, at Dalene ere meere brede, Elverne i sær Hoved-Elven meere stille løbende, saa man med smaa Fartøyer kan seyle 2 Mile op, og Bjergene, som paa begge Sider indstutte dem, mindre høje og steile end paa de fleste Steder i Landet. Derover er dette Sted berømt af sin Smukhed, som endog af fremmede og udenlandske beundres. See Prof. Fabricii Reise nach Norwegen S. 137.

§. 4.

Om Luftens Beskaffenhed kan jeg ikke sige meget. I de 2½ Aar jeg har været her, har man haft stærk Varme og Tørre om Sommeren, i sær 1781, da baade Korn og Hø forbrændte. Samme Aar indfaldt den største Varme den 27de Junii, da den paa Fahrenh. Therm. gik til 84 Grad, ligesom Aaret tilforn den 9de og 12 August til 83 Grad. Kulden har ligledes om Vinteren været temuelig stærk, men ingen Tid større end den 1ste Januari i dette Aar 1782, da den gik til 32 Grad under Salis Ammoniaci Kulde, som gior 29½ Grad paa Reaumur's Scala, ja paa Kongsbjerg steg den paa Reaumur's Therm. til 32 Grad. Men denne Kulde varede kun kort, og for det meeste har

har man i denne Vinter haft mildt V. nr af V. og S. Mærkvaerdig er den her saa kaldte Fjeld-Løe om Vinteren, da Sneen ofte optræer paa Fjeldene, medens der er skarp Frost i Dalene, som dog kun varer indtil Nystaar, eller Helt. 3 Kong. efter hvilken Tid Kulden er større paa Fjeldene end i Dalene. Det første synes at kunne udledes af de milde Damppe og Vinde fra Søehysterne, der stryge over Fjeldene, men kan ikke trænge ned i Dalene. Til det andet kan Solens højere Gang paa den Tid af Aaret være den største Årsag.

§. 5.

Jordarten er meget beqvem at frembringe alle Slags Korn-Sorter af Hvede, Rug, Byg og Havre. Dog saaes og avles meest af sidste Slags af Mangel paa Gødning; thi da man for den idelige Kiorset til Biergværkerne, maa holde mange Heste og følgelig et desto mindre Antal Kiser, nødes man meest at at betjene sig af den Sæd, som tager til Takke med den mavreste Jord. Det synes derfor, at Skovhugsten først maatte ophøre, og Biergværkerne nedlægges, naar Landet skulde blive saaledes dyrket, som det fortæner. Imidlertid er dog Agerdyrkningen her som andensteds i Tilvært og Forbedring. Humle- og Frugt-Haver haves vel mangesteds, men med det første Slags gier man sig dog ikke nær den Flid, som i Oplandene, hvor Humle-Avlingen er bragt i den Stand, at mange Aar lidet eller intet indføres deraf til Drammens store Toldsted; Og med Frugt-Haver er Naboe-Kaldet Lier ulige bedre forsynet. Kiofken-Urter ere derimod desto meere i Brug, saa der er neppe nogen, som jo har en Kaaal- og Urte-Have ved sine Huuse. Hamp og Hør saaes og til Fornødenhed og eget Brug.

§. 6.

Paa Steenarter og Mineralier ere saa Steder i Landet saa rige som dette. Det øverste af Biergene bestaaer af den grove Granit, hvori Quarz, Feldspath og Glimmerdelene ere meget tydelig adskilte; en Steenart, som mig ikke er forekommen Nordenfjelds, hvor man i den Sted ikkun har det sædvanlige Graaberg eller Hornberg saavel i Høyden, som i det Lave. Graniten er her mest rød, men og hvid og graa. Af den sidste Sort har Mons. Paulsen

her forfærdiget skønne store Nøllesteene, saavel til sin Osemølle, som til Koltværket. Efter Graniten følger Kalksteen, hvoraf det inderste af Biergenne og de fleste Klipper i det lave bestaaer. I Kalksteenen sees mangfoldige Petrifacter af *Nautilus rectus* eller de saa kaldte *Orthoceratiter*, paa langs og paa tværs, ofte ogsaa *Crystall-Øbler* (runde Kloder, som indeholde *Spath-Crystaller*), item de af Linné saakaldte *Valvulæ echini* (*), som altsammen antreffes her paa samme Maade, som i Kalksteenen paa Island, hvorom kan esterses Linnés *Ölandska Resa*, S. 41, 136 og 147. Kalksteenen benyttes man sig her ikke meget af til Kalkbrænderie, hvorimod man i Ulfers-Sogn 3 til 4 Mile herfra, brænder desto meere deraf og gjør dette til en besynderlig Næringsvej. Paa nogle Steder sees neden for Granit- og Kalkbjergene *Porphyr* og *Trap* i Mængde. Den første rødgraa med bleegrødt *Feldspath*, og den anden rød, lignende en *Jaspis*, men dog blødere og sølgelig en *Jaspis*-artig og martialsk Leer. Schieffersteen udgjør, ligesom Kalksteenen, mange lave Biergstrækninger i Dalene. Paa mange Steder er den kun en grov, haard og jernschussig *lapis cotaceus*, som sønderkiles og bruges med Nytte til Steen-Giærder. Paa andre Steder er den af blødere Art og tienlig til Hvedsteene. Hist og her er den en *Schistus scriptura atra* som kunde her ligesom i Sverrig søndermales til Sværte, men bruges dog ikke dertil. Paa mange Steder ved de alfare Bøye er den meget løs og schieffrig og kan let hakkes ud. Denne Art kaldes *Skallbeeg* og bruges til at opfylde og forbedre Bøylene, hvortil den er meget tienlig. Ved Christiania, hvor den ligeledes falder i Mængde, skal den endog føres paa Agrene, hvor den ved at smulne, forvandles til skøn Agermuld. I Schieffersteenen sees ellers adskillige Aftryk af Insecter, Pectiniter og andre Skæl, som jeg her ikke vil op-

holde

(*) Disse kan dog efter min Meening ikke være *Valvulæ echini* eller Stykker af *Krakbolden* (*Echinus marinus*) som Linné meener, men blive nok egentlige Dyr af det Slags Prof. Brännik kalder *Trilobiter*. See Nye Samling af Kjöb. Selskab. Skrifter 1ste Deel samt Afbildningen til 392 Side, hvor den nederste Tegning ligner disse næsten i alle Ting. See og Tegningen i Linnés *Ölandska Resa* Side 147.

holde mig med. Hviid Quarz-Kiesel Hayes her god Forraad af, og af samme benytter man sig nu til Koboltens, ligesom tilforn (da Glaspufteriet var i Gang) til Glassets Smeltning. Andre ringere Steenarter gaaes her med Flid forbie.

§. 7.

I Henseende til Erker og Mineralier fortienet at anmærkes, at her gives Guld og Sølv i den her i Kaldet beliggende Skara-Grube, som hører til Kongsberg. Den drives vel egentlig paa Sølv, men saa ofte Spath-Gangene, som indeholde Sølvet, igiennemskiares eller medes af Quarzen, er Sølvet gyldigt, saa at 1 Mark Erk gemeentlig indeholder 10 Lod Guld og 6 Lod Sølv. De Stuffer jeg selv har derfra, viise dette tydelig. I Holte-Fjeldet har ligeledes været rige Sølvgruber, men de ere for nærværende Tid indstillede. Af Kaaber-Erk gives her og Prøver, men hvoraf Centneret ikkun giver 5 Lod Kaaber og 2 Qvintin Sølv. Om det Kaaber- og Bløe-haltige Jarlsbergiske Sølvværk vil jeg her intet melde, men kun sige saa meget, at dette Kald indsluttes af tvende Biergstrækninger, der ere meget rige paa Sølv og Kaaber, og hvoraf den nordre hører til det Kongsbergiske, men den søndre til det Jarlsbergiske Bergværks District. Paa samme Søndre Side ned til Strømsøe Bøe, er den hele Fjeldstrækning saa opfyldt med Jern, at de Creature, som der gaae i Veed saae Bugløb deraf. I det mindste er det en vedtagen Meening blant dette Steds Beboere, at Engdommen kommer af Græsset paa denne jernagtige Grund, og den megen Jern-Ocher, som legger sig paa Bladene deraf. Her ligger Narverud og højere op Saasen-Jern-Gruber, hvor Erken brækkes i Kalk og er meget let flydende. Den føres derfra til Dikkemark- Hassel- og Eidsfoss- Jernværker. I Nord derfra og henved øverst Ende af Kaldet ligger Hassel- Jernværk med sine Gruber, hvor Jernet falder kaltbruchigt, og maae forsættes med Vesterlands- Malm (Malm fra Christianiafand-Stift) og fra Saasen-Gruben. Paa forommeldte Søndre Side af Sognet ligge endnu trende Gruber: 1) Magnet-Gruben, som vel nu omstunder ikke drives ordentlig, men hvoraf Naboerne deromkring dog tage mange skønne Magnetsteene, som de i sær til de Søefarendes Tieneste vide at forfærdige. 2) En Bløe-Grube nær derved, som ikke heller er i Brug,

siden det Karlsbergſke Kaaber- og Blye-haltige Sølvs-Værk blev nedlagt. Mange ere dog af den Meening, at dette Værk burde optages igjen, og at man hidindtil ikke har forſtaaet den rette Maade at ſkilte Kaaberet fra Sølv og Blyet. 3) En Kobolt-Grube, ſom før blev drevet paa Jern og ſiden forladt, fordi Kobolten, ſom man den Tid ikke kiendte, hindrede Jernets Smeltning, men drives nu paa Kobolt, og er belagt med en Snees Arbejdere fra Kobolt-Værket, ſom ligger omtrent 3 Mile-derfra i Modum Præſtegiæld. Alun-Schieffer gives i Mængde, ſaavel i dette, ſom Modum Kald. Den ſamme er af lige Art og Godhed med den, der findes ved Chriſtiania, hvor Alun-Værket er, men er hidindtil ikke bleven bearbejdet.

§. 8.

Paa jernhaltige, eller egentlig ſaa kaldte Suurbrønd-Bande er her ingen Mangel, desuagtet er ingen af dem hidindtil ført i Brug. Paa min Præſtegaard udkommer i en Strækning af et Beſſeffud en halv Snees Bandedaarer af dette Slags, udrindende af en tør Sandbakke, og jeg har allerede ved Prøver befundet ſamme Band gandske ſundt og godt, ſiønt endnu ikke chymiſt underſøgt det. Dog kommer det meget overeens med de Suurbrønd-Bande jeg har fundet Nordenfields i Bergens Stift, hvor jeg før boede, og ſom af mig i en anden Afhandling ere beſkrevne. Nyelig har jeg fundet en Saltvands-Kilde, hvis Salt efter alle de Prøver, jeg har kundet anſtille, ikke i noget væſentligt er adſkilt fra andre bittere Saltvande, ſaasom Eger og Seid-liger-Bande i Behmen, og ſølgelig kan bruges med ſamme Nytte. Prøver af dette Band tænker jeg at indſende til Landhuusholdnings ſeſſkabet for nyere at underſøges og bedømmes.

§. 9.

Af Jord- og Leerarter har jeg hidindtil intet beſynderligt obſerveret, et Slags graaet og pibet Leer undtagen, ſom er af en kiendelig ſalt Smag, ſiønt meere uden paa end inden i. Det ſamme ſtilles begiærlig af Creaturene og ædes meget af de vilde Duer, ſom ſammesteds opholde ſig i Mængde. Dette er og Aarsagen, hvorfor den lille Dal, ſom imellem diſſe Leer-Bakker formees

res,

res, kaldes *Due-Dalene*. Sand og Leer ere ellers de almindeligste Jordarter her paa Stedet, hvorimod Muld-Jorden er meere rar. Ursagen dertil er nok ingen anden end denne, at hvor Elven nu har sit Løb har før været en Fiord eller Arm af Havet, som da har bragt denne Sand og Leer med sig. Til Beviis vil jeg kun anføre dette, at Sand-Jorden heele 2 Mile op fra Elvens nu værende Udløb er opfyldt af mangfoldige Havskiel, saasom: *Mytilus edulis*, *Mytilus barbatus*, *Anomia patelliformis*, *Cardium edule*, *Mya truncata*, *Venus castina*, *Nerita marina*, *Turbo littoreus*, *Buccinum undatum*, foruden mangfoldige *Tubi vermiculares* og store Stykker af *Madrepora pertusa*, hvorved dette er mærkeligt, at just disse antreffes alle meget hyppig ved Søekysten i Bergens Stift, hvor jeg ser boede, hvorimod jeg ikke veed, om de falde ved Søekysterne her i Stiftet (*), da jeg en har haft Anledning at undersøge det.

§. 10.

Sloven er i dette Præstegjeld for det mæeste udvøddet, eller i det mindste meget medtaget, ved Anledning af den stærke Udsørsel af Træelast, samt den megen Weed og Kul, som bringes til Bærkerne. Men ligesom Sloven har aftaget, saa er igien Jorden til Ager og Engbund oprøddet. Nogen Fyrre- og Gran-Skov har man vel endnu, men det mæeste som her igiennem udskibes og paa Sav-Møkkerne staares, kommer dog fra Oplandene. Af Lov-Sloven betiener man sig, deels til Weed og Kul-Brænden, deels at samle Lovet af til Foder for Kreaturene.

§. 11.

De mærkværdigste Urter ere *Acorus calamus*, *Acrostichum ilvense* & *septentrionale*, hvilken sidste bruges med Nytte mod Been-brud, *Alisma plantago*, *Anchusa officinalis*, *Aquilegia vulgaris*, *Astragalus alpinus*, *Bidens tripartita*, *Carvi* i stor Mængde, som

(* Dette er dog troeligt, og stadfæstes desuden af Hr. Etatsraad Müller i hans Reise igiennem Dvre-Tellemarken S. 21.

som dog ikke herfra udføres i den Mængde, som fra Opløndene, *Cichorium intybus*, *Clinopodium*, *Convallaria figill.* Salom. *Chrysofle-
nium alternif.* *Cynoglossum officinale*, *Daphne mezereum*,
Echium vulgare, *Erysimum barbarea*, *Geum urbanum*, som
man nyelig har gjort saa skønne Forsøg med i Danmark, *Humulus*, den
vildvoksende salder her i temmelig Mængde og holdes for meget ypperlig. *Im-
patiens noli tangere*, *Iris palustris*, *Lichospermum officinale*, efter
Flor. Norveg. rar i Norge, *Lysimachia vulgaris* og *thyrsiflora*,
Matricaria chamomilla, *Ononis non spinosa f. mitis*, som herlig
beprejder Engene, *Pisum arvense*, *Prenanthes murale*, *Rhamnus
catharticus*, *Sedum telephium*, *Selinum palustre*, *Solanum
dulcamara*, *Spiræa filipendula*, *Verbascum thapsus & nigrum*,
den sidste bruges her ligesom Nordenfeldts med Nytte mod Hoste og Lunge-Sot
hos Kreaturene. Af Græsarter ere disse meest berømte: *Anthoxanthum
odoratum*, kaldet Frydsee Thee, fordi den af nogle drikkes som en Bryst-
og Mavesyrkende Thee. *Festuca ovina* kaldet Smølve eller Smillie,
vorer her overalt paa Fjeldene, og gjør Kreaturene overmaade fede; den præs-
derfor af alle som den beste Græsart, ikke allene for Faar, men for Heste, Kiser
og alle Slags Creature. Det samme stadfæster og Gmelin i sin Flora Si-
berica. *Muscus Islandicus* vorer her paa Fjeldene i Mængde, og efter
en nyelig givet Opmuntring fra det Kongel. Cancellie, arbejder man nu paa, at
giøre den meere bekendt for Almuen, som et sacra anchora i Hungers-Nød
at henstye til, i Steden for den før brugelige skønt meget ringere Fyre-Vark.

§. 12.

Af Fiireføddede Dyr vil jeg kun nævne *Cervus Alces*, Elsdyyret, som
sees her undertiden: Lemmen, *Mus Lemmus*, som varet den stærke Varme
1781, opholdt sig her den heele Sommer i Mængde. Den *Mus terrestris*
som og kaldes Muldvarp, er her ligesaa skadelig i Havenne, som den egentlige
Muldvarp, hvilken sidste dog ikke opholder sig her; maaskee ikke heller nogen
andensteds i Norge. I dens Rede eller Huller har man fundet en Mængde
Carvi-Rødder, som den samler til Vint- og Forraad. Alle Slags tamme Krea-
ture holdes her som andensteds, i sær skønne Heste. I Hestestalden har man
gjerne

gjerne en Gædebuk, af hvis Uddampning Hesten skal trives vel. Disse Kreature komme ellers meget vel overens, og det er fornøveligt at see, hvoreledes de kan lege med hinanden. Dog saa vidt Kongsberg-Bergværks District gaaer, maae Gæder og Bukke ikke holdes for den Skade de gjør paa Skoven. Til Faareavl er dette Sted gandske beqvemt. I sær trives Faarene meget vel paa Leerjord, og kan blive ugemeen fede, endog paa de mavreste Leer-Ekter (igienlagde Aqre), hvor neppe et Græsstraa er at see undtagen en anden liden Myrthe (*Mentha arvensis*) som er dem sær behagelig og nærfsom. Ordentlige Schæffier veed man her ikke af, dog har Hr. Capitain Koff nyelig begyndt dermed. Ellers høves en temmelig god Art af Faar, hvoraf man forsynes med Uld til egen Fornødenhed.

§. 13.

Af Fugle vil jeg ligeledes kun opregne nogle faa, saasom Slag-Ornen, aldeles liig den Beskrivelse man har over den i Norske Selskabs Skrifter 4 Deel, Side 420. hvor den ansees som en Artforandring af *Falco Chrysaet: Linnaei*. Nutten (*Scolopax rusticola*) her meget almindelig, vt den enten overvintrer eller sildig flyver herfra maae sluttes deraf, at jeg har seet den stude midt i November. Røddeskrigen (*Corvus corax*) glemmer Nødder i Jorden og viser deri et Slags Skionsomhed, at den samler de allerbeste, hvilket forsikres af dem som have fundet dem. De Sangfugle, som her gemeenlig holdes i Buur ere, *Alauda arvens.* *Fringilla cælebs* & *Spinus*, *Loxia Eucleator* &c. Paa Fuglebildet af *Tetrao Urogallus*, *Tetrix*, *Lagopus* & *Bonasia*, er her ikke gjerne nogen Mangel. Graagaasen (*Anser ferus*) sees hvert Aar først i Maj i store Flokke at flyve her forbi mod Nord. *Turdi pilaris*, *Emberizæ nivalis* & *citrinellæ* Ankomst til Husene, betyder Sne.

§. 14.

Med allehaande Fiske og Fiskerier er dette Sted vel forsynet. Den midt igiennem Præstegieldet løbende Drams Elv giver dertil den bedste Anledning, og gjør 2 Mile op et Vandfald, hvor Laxen, som idelig søger at springe derover, bliver paa en let og behændig Maade fangen. See Fabricii Rejse

S. 141. Den Lax som paa denne og andre Maader fanges indbringer aarlig omtrent 3000 Rdlr. Eger Lax er og meget berømt af sin Godhed. I sær er Læringen (*Salmo Trutta*) som gaaer til om Høsten meget tender og delicat. De øvrige Fiske ere Ubor (*Perca fluvial.*), Brasen (*Cyprinus Brama*), Rødfæring (*Cypr. Idbarus*), Priif eller Bliffer (*Cyprinus Alburnus*), Mort (*Cyprinus rutilus*), Hærsling *Cypr. Dobula*, Giedde (*Lucius*), Flynder (*Pleuronect. Flesus*), den samme som de Rigske Bøtter, men smaa og maver. Neuenaugen (*Petrömyzon fluviatilis*) som dog ikke spises her, og neppe nogen andensteds i Norge. Siik (*Salmo Lavaretus*), Øred (*Salmo lacustris*), Forell (*Salmo Fario*), og endelig Sommerdrager *similis Salmoni Fario*, sed *maxilla superiore longiore*, *maculis novem lateralibus quadratis fuscis*, *punctis rubris minimis supra & in ipsa linea laterali recta*, *Cauda bifurca*, *Radii pinnæ dorsal. primæ 13. secunda adiposa*, *Pect. 12.* *Ventr. 9, lateribus minime albæ*, *Ani 9. Ventrebræ 59. ad 60.* *Squamæ vix ullæ.* *Accipenser Sturio* og *Phoca vitulina* gaae undertiden høyt op i Elven og blive der fangne.

§. 15.

Inseeter og Orme vil jeg for Vidtsøftigheds Skyld ey opregne, men kun i Korthed anmærke, at *Larva Cantharidis fulcæ* sees her undertiden paa Sneen om Høsten, naar den første Snee er optøet og nye Snee har fulgt derpaa, hvilket ligeledes er observeret i Ungarn og Sverrig. See Schwedische Academ. Abhandl. 1749. S. 79. De Orme som i de haarde Aaringer 1741 og 42. lode sig i disse Egne see paa Sneen i Mangfoldighed, have efter Rimelighed, og saa vidt man af Tegningen i Morg. Nat. Hist. kan slutte, været *Larva Phalænæ Noct. fuliginosæ*, siden jeg 2 gange har seet samme Nordenfeldts i Mengde paa Sneen om Foraaret, hvorpaa har fuldt kolde og usfrugtbare Somre. *Cimex baccarum* holdes her skadelig for Sæden i sær Bygget, som den med sit Suerør skal igiennemstinge og æde Marven af. *Formica Cespitum* (varietas) holder her til i Skorsteens-Piber eller Kakkellovns Rør, hvori stelden kommer Varme. I Julii og Augusti Maaneder kommer Han og Hun udflyvende af Kakkellovnen og opfølger Huset. Af Orme eller Snoge har jeg

jeg kun seet *Anguis fragilis* og *Caluber natrix*, hvilken sidste her ofte opholder sig i Elve og særlke Bænde. Land-Snegle med og uden Huse forekommer kun sjelden. Endog *Limax ater* og *Helix Pomatia* sees kun lidet. I Elven har jeg seet *Mya Margaritif.* *Mytilus anatinus* og den lille *Tellina Amnica* Müller Zoolog. Dan. Af Mollusca vil jeg kun nævne *Gordius filum*, som her antreffes splittet eller klyftet i den eene Ende, som Hr. Müller og har observeret i hans Hist. verm. og en uden Tvivl nye *Fasciola tentaculis quatuor globosis spinosis retractilibus*, som jeg Nordenfeldts har fundet i *Afello viresc.* men her i Bænen.

§. 16.

Jndbyggerne ere smukke og anseelige Folk, men ey saa håndige som andensheds i Norge, ikke heller saa arbejdssomme i at forfærdige alle Ting selv, men kiobe det meeste de behøve for rede Penge. Formedest Folkerigheden og den stærke Penge-Doullance ved Nærheden af Selvværket, ere Fedevarre og Arbejdssten i høyere Priis end andensheds paa Landet i Norge. Af samme Aarsager har Yppigheden saa stærkt tiltaget, at der neppe er nogen Bonde og Bondekarl, som jo har sine Manchesters Beenklæder samt een eller flere Klædes Klædninger, gemeenslig med Selvknapper i. Kvindfolket har ligeledes deres Skjorter, Troyer og Kaaber af Damask eller andet Silketøy. Dog ere de deri at rose, at de selv væve og forfærdige ey allene deres daglige Klæder af Badmel, grove Stoffer og Linnen, men og smukke Forklæder, knyttede Troyer og virkelige Klædesvarre til Heders. For et Snees Aar siden kiopte næsten enhver Pige en rød knyttet Engelsk Troye, som hos Kiobmanden kostede 3 a 4 Rdr. hvorimod de nu alle forfærdige dem selv, ligesaa gode, og enten farve dem selv eller lade dem farve hos Farverne, ligeledes fabriqveres nu i de fleste Bønderhuse virkelige Klædevarre til eget Brug, hvilke de lade valke i en her indrettet Valkemølle, samt overstjære og farve i Kiobstæderne. Lige det samme skeer og af fornemme eller conditionerte Folk, skjønt de dog ikke have bragt det saavidt deri, som paa Toten Hedemarken, Gulbrandsdalen o. s. v. hvor man fabriqverer og sælger adskillige Slags vævede Toyer, som her og flere Steder passere for Mesterstykker.

§. 17.

Fabriquer og Manufacturer her paa Stedet, ere foruden de forbenevnte 4 spinnne Bryn- og Sigtmøller efter Hollandsk Facon, 1 Olie-mølle, som for en stor Deel forsynes med Hørfrøe fra dette og flere Steder i Oplandene, 1 Sæbesnyderie, 1 Spigerfabriqve, 1 Balke- og Stampemølle, 2 Kalkbrænderier, 2 Teglsbrænderier, 44 Sævmøller, 2 Stangjernhammer. Mange Kalkelovne støbes paa det her værende Hassel-Jernværk, hvor tillige et Smederie er anlagt for Jernplader. Et stort Glaspufterie har og været her, men er nu andensteds forflyttet, for at spare paa Stoven. Dog staae Bygningerne endnu, og det kan hende, at Værket om en kort Tid bliver igien herhid forflyttet.

§. 18.

Til Alderdommens Levninger kan henregnes den store Grundmurede og med Bløe bedækte Hovedkirke kaldet St. Petri Kirke; nogle gamle Forskandsninger opbygte af løse Steene, men nu forskaldne, hvor og er funden i Jorden en Ring-Brynje (en Brynne sammenkædet af smaa Jernringe) gamle Kiæmpe-Sverd, o. s. v. Paa Præstegaardens Grund fandtes for et Snees Aar siden en stor Guldring og nogle Solopenge. Paa et andet Sted har man ligeledes i Jorden fundet endel Romerske Solomønter, 2 af Kaysar Gordiano og 1 af Kaysar Claudio, hvilke jeg selv har haft i Hænder. Endelig kan og hertil henregnes visse gamle Herregaarde, i dette Kald, som endnu have en Krønning tilbage af deres gamle Privilegier.

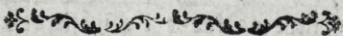

Fig. 1.

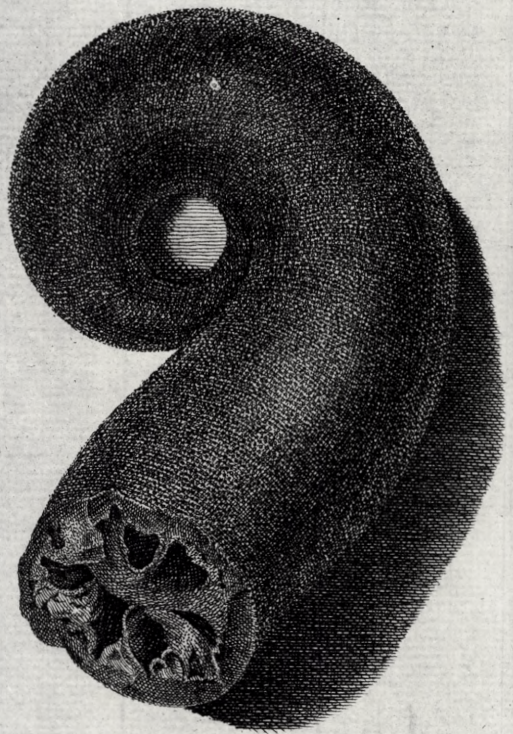
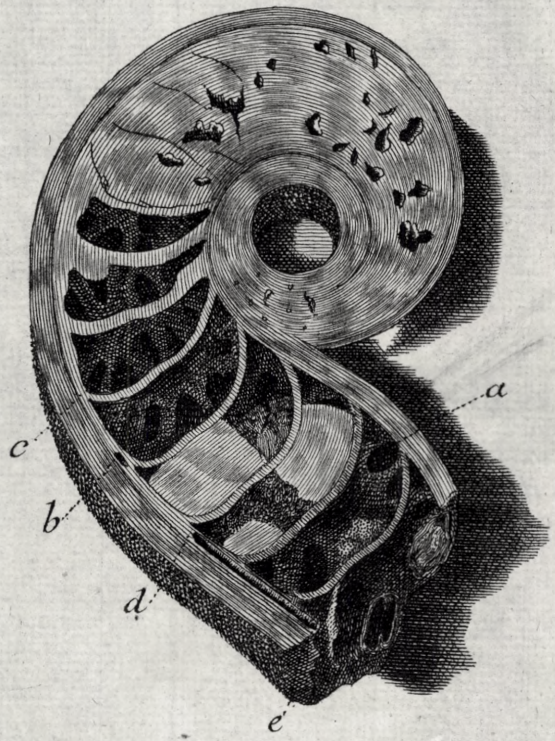

Fig. II.

Peter Hans sculp.